

Подано до редакції: 03.01.2025

Прийнято після рецензування: 08.04.2025

Затверджено до друку: 01.05.2025

Опубліковано: 30.06.2025

УДК 371

<https://doi.org/10.32405/2411-1309-2025-34-331-342>

ЧИТАННЯ З РОЗУМІННЯМ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ: МОТИВАЦІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ, РЕЗУЛЬТАТ

Валентина Снегірєва,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник,

старший науковий співробітник відділу навчання

мов національних меншин та зарубіжної літератури

Інституту педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-0376-5968>

v_snegiriova@i.ua

У статті обґрунтовано зміст і структуру читацької діяльності на уроках літератури, проаналізовано результати пілотування нового підручника «Зарубіжна література. 7 клас», створеного в рамках проєкту НУШ «Якість освіти».

Аналіз психолого-педагогічних та методичних джерел, а також шкільної практики викладання дав змогу визначити критерії сформованості читання з розумінням на уроках літератури. Це мотиваційний (наявність особистісного ставлення до читання, потреба в читанні; читацька самостійність); когнітивний (наявність читацького кругозору; повноцінне сприйняття художнього тексту; певний багаж літературознавчих понять про художній твір та його компоненти, про твори різних родів і жанрів; про особливості художнього мовлення); діяльнісний (уміння аналізувати та систематизувати одержану інформацію та оперувати нею; здатність до навчального співробітництва).

Підручник «Зарубіжна література. 7 клас» (Горобченко та ін., 2024) цілком відтворює структуру навчального процесу; його можна використовувати і як посібник для вчителя. Учителі-пілотники відзначили новизну авторського підходу в організації навчальної (читацької) діяльності у підручнику: поєднання завдань аналізу художнього тексту (на емоційне сприйняття, занурення, рефлексію за прочитаним чи прослуханим текстом) із завданнями комунікативними (розбір та моделювання ситуацій спілкування, читання за ролями тощо), мовними (опрацювання елементів оригіналу та перекладу), міжпредметними (на формування ключових компетенцій), ігровими тощо. Завдяки цьому збережено специфіку художнього тексту як мистецького явища, що викликає катарсис, і водночас використано його як засіб розвитку мовлення, навичок соціальної взаємодії, психологічної підтримки школярів і школярок. Підсумовано, що поєднання різних видів навчальної діяльності у підручнику дає можливість учням освоїти «технології» роботи з текстом, а вчитель отримує чудовий дидактичний матеріал, який допомагає йому організувати учнівське читання на уроці й самостійно.

Ключові слова: текст, художній твір, читання з розумінням, читацька діяльність, мотивація.

Постановка проблеми. Проблема читання, організації та підтримки читацької діяльності школяра в нинішньому інформаційному суспільстві стоїть доволі гостро. Кількість термінів, пов'язаних із формуванням учня-читача, – *читацька компетентність, читацька грамотність, читання з розумінням*, – не розв'язують, а лише заплутують питання.

Серед освітянської спільноти широко вживаним є поняття читацької компетентності, проте цю дефініцію чітко не конкретизовано в основних сучасних освітніх документах. У роботах науковців-словесників (О. Вашуленко, В. Мартиненко, О. Савченко, Г. Токмань, А. Фасолі, Т. Яценко та ін.) читацька компетентність розглядається як невід'ємний складник навчання і формування особистості. У нашому розумінні *читацька компетентність* – це інтегративна якість особистості, що характеризується її здатністю до творчого читання і критичного мислення, засвоєння художнього (медіа) тексту на особистісному рівні; вміннями вести діалог «автор – читач», перейматися думками і почуттями героїв, давати власну оцінку їхніх учинків, відзначати й оцінювати художню образність; оперуванням певним набором літературознавчих понять.

У 2018 році українські школярі вперше долучилися до міжнародного оцінювання PISA з читання, й актуальним для нашого освітнього простору став термін «*читацька грамотність*», сформульований авторами названого тестування як «здатність учнів/студентів сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст для досягнення певних цілей, розв'язання певних проблем; розширювати свої знання і читацький потенціал» (Лиховид, 2024). Вимірюються три складники читацької грамотності: знаходження потрібної (вказаної) інформації; інтегрування її з власним досвідом (висновки з прочитаного) та використання. Очевидно, що PISA рейтингує функційні уміння учнів та студентів. Мета – виміряти різницю в грамотності читання фактографічних і художніх текстів – не ставиться; останні в тесті PISA входять в категорію «stories», і їх частка становить близько 15%. Можемо констатувати, що Програмою міжнародного оцінювання учнів задано прагматичний підхід до читання – зчитування та використання інформації; культурно-ціннісний складник читання вилучено.

Визначення *читання з розумінням* як здатності «до емоційного, інтелектуального, естетичного сприймання й усвідомлення прочитаного, розуміння інформації, записаної (переданої) у різний спосіб або відтвореної технічними пристроями, що охоплює, зокрема, вміння виявляти припущення й інформацію, надану в тексті в неявному вигляді, доводити надійність аргументів, підкріплюючи власні висновки фактами з тексту та неявними доказами, висловлювати ідеї, пов'язані з новим розумінням тексту після його аналізу й добору контраргументів» подано Державному стандарті (2020, с. 5). Читання з розумінням віднесено до наскрізних умінь, які потрібно формувати засобами усіх шкільних предметів. Цей термін, на наш погляд, найбільш прийнятний і для формування сучасної методики читання й опрацювання художніх, медіа та навчальних текстів в уроках літератури.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення психолого-педагогічних та методичних джерел, а також шкільної практики викладання дав змогу визначити *критерії читання з розумінням* на уроках літератури. Це *мотиваційний*: наявність особистісного ставлення до читання, сформованість потреби в читанні; *читацька самостійність*; *когнітивний*: наявність читацького кругозору; повноцінне сприйняття художнього тексту; певний багаж літературознавчих понять про художній твір та його компоненти, про твори різних родів і жанрів; про особливості художнього мовлення; *діяльнісний*: уміння аналізувати та систематизувати одержану інформацію та оперувати нею; добирати потрібні книжки та інші джерела знань; здатність до навчального співробітництва.

Мотивація читацької діяльності учнів є однією з найактуальніших освітніх проблем. У зв'язку з цим особливого значення набуває осмислення зовнішніх і внутрішніх мотивів навчання. Особистісно значущими є внутрішні мотиви, оскільки вони обумовлені пізнавальною потребою суб'єкта, задоволенням від процесу пізнання і реалізації свого особистісного потенціалу. Зовнішні (прагматичні) мотиви – отримання гарної оцінки, підкорення вимогам учителя або батьків, навчання заради лідерства, прагнення опинитися в центрі уваги – відчужують учня від процесу пізнання, а його активність вимушена. За такої мотивації навчання не є для учня особистісно значущим (Соколова, 2013). На мотивацію читання школяра істотно впливають й інші фактори, пов'язані з тим, що розуміння тексту, зокрема художнього, є синтез імпліцитно і експліцитно представлених у ньому смислових блоків і позатекстової інформації. Брак знань і недостатній читацький досвід не дозволяє юному читачеві заповнити всі смислові лакуни тексту, повноцінно усвідомити його, залучити описувані події до соціально-культурного контексту. У результаті такого сприйняття з'являється так зване епіфеноменальне, спрощене розуміння, коли рефлексивна діяльність активізується тільки при виході на результат, а засоби метафоричності помилково сприймаються як надлишкові. Епіфеноменальне розуміння перешкоджає головному – реципієнт не може узагальнити текстову інформацію, не сприймає текст як цілісний об'єкт, де всі елементи змісту і форми обумовлені задумом автора і його естетичним завданням, унаслідок чого не здійснюється або спотворюється процес смислоутворення. На наш погляд, саме нездатність подолати складність читання і є найпершим чинником, що знижує мотивацію читацької діяльності (Снегірьова, 2021). Слушною є думка Л. Сімакової про те, що найсильнішим стимулом читацької активності на уроках літератури є катарсис, викликаний емоційним потрясінням від прочитаного, коли у читача з'являється почуття особистої причетності до того, що відбувається в творі. Утім самостійно пережити це почуття школяр може далеко не завжди. Тому саме від педагога залежить, чи перейде потреба в читанні, викликана зовнішнім стимулом, у стійку внутрішню мотивацію (Сімакова, 2014).

Не менш важливим для нашого дослідження є його когнітивний аспект. Вчені прогнозують, що значний спад у читанні книг може негативно позначитися на розумових процесах та соціальних навичках. Завдяки текстоцентричному характеру інтернет-контенту є ймовірність, що сьогодні середній користувач переглядає значно більше інформації, ніж в попередні 10–15 років. Проте читання книжок переживає занепад, і це триває десятиліттями. Якщо витратити час на кліки за гіперпосиланнями і на пе-

регляд веб-сторінок, а не на читання як таке, то мозок значно біднішає, – зазначають психологи. Адже читання – найкраща когнітивна вправа, оскільки цей процес залучає різноманітний набір складних навичок, які активують усі основні сфери мозку: мовлення, вибірккову й тривалу увагу, пам'ять, уяву. Читання художньої літератури, зокрема романів та наукової фантастики, тренує образну уяву читача, його асоціативне мислення та інші аспекти розумового процесу, на які не впливає, наприклад, читання медіатекстів (Kurt W. Fischer, 2009).

Соціологи припускають, що читання книжок покращує навички комунікації, тому що художня література часто фокусується на міжособистісних стосунках. Педагоги дискутують про те, який вид читання є більш ефективним для формування компетентного читача – читання онлайн з метою пошуку інформації чи читання художнього тексту для задоволення? Чимало хто робить висновок, що обидва види діяльності приносять користь, тому реальний ризик полягає в тому, щоб відмовитись від одного на користь іншого (Learning in the digital age, 2014). Але як саме змусити сучасних учнів звернутися до книжки, до читання, яке сприяє розвитку і самовдосконаленню? Очевидно, що це питання адресовано методистам і вчителям.

Діяльнісний підхід є концептуальним в усіх освітніх документах Нової української школи. Провідні експерти з Університету штату Пенсильванія, Університету Темпла, Кембриджського і Гарвардського університетів визначили п'ять основних його характеристик – значуща, соціальна, активна, мотивуюча та радісна (Діяльнісний підхід у школі, 2019). Діяльнісний критерій сформованості читацьких навичок окреслено в «Державному стандарті базової середньої освіти» через очікувані результати навчання. Відповідно до цього учні мають «читати літературні твори українських і зарубіжних письменників, розуміти, перетворювати, аналізувати й інтерпретувати, оцінювати інформацію українською мовою в усіх сферах життя; використовувати різні види сприймання текстів (художніх текстів, медіатекстів тощо) для пошуку, обробки, аналізу та відбору інформації; використовувати потенціал текстів (художніх текстів, медіатекстів тощо) щодо висвітлення діяльності людини» та ін. (Державний стандарт, 2020).

Створені на основі стандарту модельні та навчальні програми з літератури – предметні та інтегровані (Модельні навчальні програми, 2022), – у різний спосіб реалізують ідеї дитиноцентризму і текстоцентризму, залучають формування і розвиток практичних умінь учнів та учениць, усвідомлення ними власних навчальних дій. Уміння читати з розумінням у цих програмах є основним. Зокрема, в модельній програмі «Зарубіжна література. 7–9 класи» передбачено завдання «розвинути навички осмисленого, рефлексивного й виразного читання; оволодіти різними видами читання: ознайомчим, переглядовим, пошуковим та вибіркковим, комунікативним читанням уголос і мовчки; навчальним та самостійним читанням тощо; освоїти основні стратегії читання художніх та інших текстів і набути здатності обирати стратегію читання відповідно до конкретного завдання» (Снегірьова та ін., 2023).

Отже, діяльнісний підхід є ключовим у ході розроблення навчально-методичного забезпечення нових освітніх програм, а наскрізне уміння – читання з розумінням – основою для реалізації цього підходу в різних освітніх галузях.

Мета статті – обґрунтувати організацію читання з розумінням на уроках літератури в контексті вимог Державного стандарту (2020) та проаналізувати в цьому контексті результати пілотування підручника НУШ «Зарубіжна література. 7 клас» (Горобченко та ін., 2024).

Методи дослідження: педагогічний експеримент у вигляді пілотування матеріалів підручника «Зарубіжна література. 7 клас», анкетування вчителів за його результатами.

Результати та обговорення. Предмет «Зарубіжна література» в рамках базової середньої освіти спрямований на засвоєння школярами духовних та художніх цінностей кращих творів зарубіжного письменства; підтримку й розвиток в учнів та учениць інтересу до читання; виховання культури читання, слухання, спілкування; формування умінь критично осмислювати художні та медіа тексти, творчо використовувати їх для усної й писемної комунікації та власного особистісного зростання.

У доборі художніх текстів у модельній навчальній програмі (Снегірьова та ін., 2023) ураховано вікові психологічні особливості 12–15-річних підлітків, їхні запити та виклики з боку соціуму: поява значних суб'єктивних труднощів і переживань, пов'язаних зі стрімким психофізіологічним розвитком; потреба в спілкуванні та спільній діяльності з однолітками; формування моральних понять та переконань; прагнення до визнання у колі однолітків і незалежності від дорослих; зміни характеру та способу спілкування й соціальних взаємодій, пов'язані з цифровим середовищем.

Мотиваційні елементи наявні в усіх запропонованих для текстуального вивчення творах: художні тексти читабельні, відповідають можливостям учнівського сприйняття, що полегшує декодування змісту. Перевага творів, героями яких є діти, зокрема й ровесники учнів; актуальні для семикласників теми запропонованих творів; популярні серед читачів цього віку малі й середні літературні форми – балада, оповідання, новела, ліричний вірш, повість, повість-фентезі – також певною мірою сприятимуть мотивації читання.

Структура навчального процесу з літератури передбачає: мотивацію, читання, аналіз, інтерпретацію текстів (виконання творчих завдань), узагальнення, підсумки – (проекти, самостійна робота, самооцінювання тощо). З огляду на установки освітнього стандарту, – про моделювання і розбір життєвих ситуацій на уроках, – пропонуємо використовувати допоміжні тексти: слово вчителя (у підручнику – вступні статті до розділів, тем), практико-орієнтовані (ситуативно-спрямовані) запитання і завдання, експрес-дискусії та ін.

Підручник «Зарубіжна література. 7 клас» (Горобченко та ін., 2024) цілком відтворює структуру навчального процесу; його можна використовувати і як посібник для вчителя. На наш погляд, класичний варіант навчально-методичного комплексу – підручник – посібник для вчителя – робочий зошит для учня – втрачає популярність, оскільки, як показує досвід, не завжди вистачає часу і можливостей для повноцінного використання двох останніх його складників: посібника й зошитів. Тож підручник зараз знову актуалізував свою назву – бути «під рукою» вчителя й учнів з усіма потрібними текстами, завданнями, ідеями, підказками, інструкціями, зразками тощо.

Важливим фактором створення внутрішньої (особистісної) мотивації читання і вивчення художнього твору у ньому є врахування специфіки предмета літератури як мистецтва слова, що має особливий вплив на емоційно-інтелектуальну і духовну сфери учнів. Основу методики складають наукові положення класичної психології сприйняття

тя, що базуються на двосторонньому зв'язку думки і почуття, за якого почуття активізує роботу думки, а думка підтримує і поглиблює почуття. На цьому розроблено, зокрема, рубрику підручника «Ключі до твору», яка пробуджує інтерес читачів до художнього тексту шляхом залучення фонових знань чи життєвих ситуацій, схожих із тими, що є у творі; постановки проблеми чи формулювання евристичної задачі тощо.

Ключі до тексту

За часів Конан Дойля, тобто на рубежі XIX–XX століть, чимало англійців займалися геральдикою⁹, відшукуючи своє історичне коріння. Чом би й не тема для детективу? А якщо цей пошук зашифрувати у вигляді родинного заповіту, обряду чи карти, що вказує на родинний скарб? І додати загадкову інструкцію, як оця:

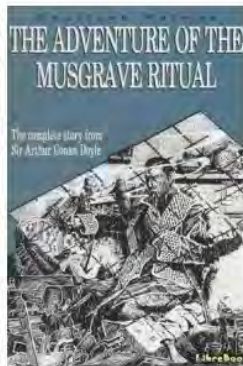
«Скільки треба зробити кроків?

На північ — десять і десять, на схід — п'ять і п'ять, на південь — два і два, на захід — один і один і потім вниз».

Адже Шерлок Холмс обожнює загадки, ребуси, криптограми, виявляючи у їх розв'язанні справжнє дива проникливості!

Так з'явився «Обряд родини Масгрейвів», який автор включив до свого списку з 12 кращих оповідань про Шерлока Холмса, поставивши на 11 місце (на другому була «Пістрява стрічка»).

Ви любите шепіт старовинних підвалів? Вас бентежать давні легенди і перекази? І ви все ще прагнете розгадати всі таємниці? Тоді вам сюди ...

Мал. 1. Рубрика «Ключі до тексту».

Подібну мотиваційну функцію виконують і вступні статті до розділів і тем.

НЕМАЄ ВЕРШИН, ЯКИХ НЕ МОЖНА ПІДКОРИТИ

Алан Маршалл. «Я вмію стрибати через калюжі»

Мою життєрадісність... називали «мужністю»

Алан Маршалл

Як часто ми відкладаємо на завтра те, що можна було б зробити сьогодні, але не хочеться: піти до спортзалу, почати вчити англійську, нарешті, просто навести лад у своїй кімнаті? Що це – лінощі, неорганізованість, відсутність мотивації чи інша модна відмовка, що змушує нас топтатися на місці, а заповітну мрію або найближчий план ставить у чергу? Водночас зі здивуванням, захопленням чи навіть із заздрістю ми спостерігаємо за людьми, які мають обмежені фізичні можливості, проте досягають справжніх вершин у спорті чи професії, та й узагалі стають успішними в житті. І таких людей стає дедалі більше. Що рухає ними? Чому вони можуть, а ми – ні? От над чим варто замислитися!

Мал. 2. Вступ до теми у підручнику.

Загалом, у підручнику «Зарубіжна література. 7 клас» (Горобченко та ін., 2024) подано навчальні тексти, створені його авторами. Це відповідає сучасній тенденції щодо навчальних текстів у підручниках з літератури – їх автентичність, оскільки за рамками шкільного навчання учень матиме справу лише з оригінальними текстами, тобто текстами «живими», найчастіше суперечливими, неоднозначними, з авторською позицією. Так навчальний матеріал має подаватися не догматично, а проблемно.

Важливим мотиваційним складником читання з розумінням є організація навчальної (читацької) діяльності у підручнику «Зарубіжна література. 7 клас» (Горобченко та ін., 2024). В основі її – ідея діалогу з твором мистецтва, яка передбачає взаємодію автора твору і його читача (глядача або слухача): будь-який твір культури існує не лише завдяки тому, що його створив автор, а й тому, що його (по-своєму) зрозумів реципієнт. Отже, читач бере активну участь у діалозі й породженні смислу художнього твору. Для того, щоб такий діалог відбувся на шкільному рівні, потрібен посередник між автором твору й учнем як читачем. На уроці цю роль виконує вчитель, а в підручнику – автор підручника. Для формування компетентного читача важливо, щоб основною формою презентації художнього твору була не розповідь про нього, не розбір твору автором підручника, а спільна – учнів і вчителя (автора підручника) – робота над текстом, їхній діалог, спрямований на розуміння твору.

Методичний апарат аналізованого підручника є цілісною системою, що враховує природне протікання процесу сприйняття художнього твору та вікові психологічні особливості його засвоєння учнями. Пропоновані в підручнику запитання і завдання ведуть читача «слідом за автором», від безпосереднього, емоційного сприйняття твору до поглибленого, інтелектуального, створюючи сприятливі умови для його осмислення через зацікавлене читання й перечитування, набуття досвіду занурення в художній текст, формування умінь аналізу й інтерпретації. Обмін безпосередніми враженнями і думками, передбачений у завданнях, дозволяє кожному учневі взяти участь в обговоренні. Це створює атмосферу вільного діалогу, колективної рефлексії, підсилює мотивацію навчання, сприяє виявленню та розвитку емоційно-ціннісного компонента читацької діяльності. Наведемо приклад запитань і завдань з рубрики «Діалог із текстом» за баладою Р. Стівенсона «Вересовий трунок».

- Які епізоди балади «Вересовий трунок» вас найбільше вразили? Сформулюйте запитання за ними для обговорення в класі.
- Перечитайте початок твору, де йдеться про те, як було знищено пиктів. До якого висновку про війни підводить нас автор?
- Які почуття викликає у вас шотландський володар і його думки, коли він оглядає завойовану землю броварів?
- Під час допиту двох медоварів пикти стоять на землі, а король сидить перед ними на коні. На що хотів натякнути автор таким розміщенням персонажів?
- Сформулюйте життєвий вибір, що постав перед малими броварями.
- Поділіться враженнями: чи повірили ви, що старий вирішив врятуватись ціною життя сина і зради свого народу? Чому?
- Спробуйте назвати справжню причину, яка спонукала батька-пикта принести в жертву власного сина.

- Чи вартий секрет давнього напою життя останніх медоварів?

Вагома частка завдань спрямована на осмислення ключових епізодів творів, на розвиток емпатії, на самостійну оцінку прочитаного; такі завдання є найбільш емоційно насиченими. Нарощуванню інтересу до читання художнього твору сприяє також взаємозв'язок завдань, які підсилюють емоційно-образне сприйняття, із завданнями, спрямованими на активізацію словесно-логічної діяльності школярів.

Інноваційними у формуванні інтересу до художньої літератури в аналізованому підручнику є особистісно орієнтовані завдання (рубрика «Пізнаємо себе»), спрямовані на саморозвиток і самовдосконалення учнів/учениць. Наведемо приклади таких завдань: 1) на розвиток емпатії (за повістю Т. Ліан «Лише хмари танцюють з зірками»);

Пізнаємо себе

Життя не завжди щасливе й радісне, інколи бувають моменти, коли на душі самотньо, і здається, що весь світ відвернувся від тебе і став сірим і непривітним. Дуже важливо в цей час відчувати підтримку і тепло друзів і рідних. Підтримка друга/подруги — це ціле мистецтво, яке потребує ширості. Щоб людина відчула вашу підтримку, не треба вигадувати щось нове, досить просто бути поруч та поділитися своїми думками. Найкраща форма для цього — «Я-повідомлення».

«Я-повідомлення» характеризуються такою схемою:

Я відчуваю _____
коли _____
тому що _____

Складіть своє «Я-повідомлення», з допомогою якого ви могли б дізнатися про проблеми, що турбують друга/подругу.

2) на виховання екологічної грамотності (за повістю Дж. Даррелла «Моя сім'я та інші звірі»).

Даррелл в заповіднику «Асканія-Нова». 1985

ПІЗНАЄМО СЕБЕ

Екологічна грамотність — одна з проблем, порушених у повісті «Моя сім'я та інші звірі», — є частиною культурного саморозвитку сучасної людини. Кожен з нас може долучитися до збереження цієї планети і це не так важко, як здається на перший погляд. Запропонуйте 7 способів, які можуть допомогти зберегти довкілля.

Такі завдання мають чітко виражений когнітивно-психологічний характер: нестандартні для підручника літератури, вони сприяють формуванню особистісних цінностей підлітків і їхніх моральних переконань, навчають комунікації, культури поведінки, правил безпеки; розвивають логічне і критичне мислення, допомагають у розв'язанні низки частих проблем особистісного зростання.

Діяльнісний компонент підручника увиразнюють рубрики «Читаємо творчо» (розвиток навичок різних видів читання); «Живі сторінки» (завдання, які допомагають оживити твір: інсценування, публічний виступ тощо); «Робота з оригіналом» (тренування вмінь багатомовної компетентності); «Створюємо унікальний контент» (завдання на створення нового продукту за прочитаним твором: ілюстрації, відеоролики, фанфіки, комікси тощо).

Нестандартним для підручника літератури є широке використання інтелектуальної гри, найчастіше у формі квізу – вікторини з картинками, що поєднує ерудицію, інтуїцію, логіку та асоціативне мислення. Квіз подано наприкінці кожного розділу підручника, з метою підбиття результатів читання. У ході опрацювання розділу учні/учениці виконують частину завдань, які так чи інакше входять до квізу. Це візуалізація художніх образів з допомогою фото і картинок; порівняння власних образів, що виникли під час читання, зі створеними штучним інтелектом; відтворення фрагмента тексту за візуалізацією тощо.

Загалом діяльнісний складник читання з розумінням на уроках зарубіжної літератури і в підручнику розроблено нами шляхом інтеграції різних методик, технік і читацьких стратегій. Ми поєднали завдання аналізу художнього тексту (на емоційне сприйняття, занурення, рефлексію за прочитаним чи прослуханим текстом) із завданнями комунікативними (розбір та моделювання ситуацій спілкування, читання за ролями тощо), мовними (опрацювання елементів оригіналу та перекладу), міжпредметними (на формування ключових компетенцій), ігровими тощо. Завдяки цьому нами збережено специфіку художнього тексту як мистецького явища, що викликає катарсис, і водночас використано його як засіб розвитку мовлення, навичок соціальної взаємодії, психологічної підтримки школярів і школярок.

Висновки. Як показало дослідження, чимало із представлених прийомів і стратегій читацької діяльності вже використовуються вчителями-словесниками, зокрема, різні види читання – вголос, мовчки, вибіркове, виразне; візуалізація художнього тексту з допомогою картинок і фото, аналіз ситуацій спілкування, поданих у текстах. Утім, пілотування підручника сприяло увиразненню мети та завдань читання з розумінням на уроках зарубіжної літератури в основній школі, систематизації знань і умінь вчителів щодо ефективної організації читацької діяльності семикласників, надання їй ознак системності і технологічності.

Учителі-пілотники відзначили новизну авторського підходу в організації навчальної (читацької) діяльності у підручнику на основі учнівських запитів. Такий підхід підсилює мотивацію, розвиває вміння вибирати книжки для самостійного читання, сприяє комунікації з однолітками.

Позитивно оцінено структурування навчального матеріалу та систему запитань та завдань, що супроводжують текст. Замість готового тлумачення твору авторський колектив пропонує учневі самостійно прочитати текст, спираючись на підручник. Нестандартні, адресовані саме учням навчальні тексти та завдання допомагають їм вибудувати своє розуміння художнього (медіа) твору, сперечаючись чи погоджуючись із компетентними читачами (авторами підручника, критиками, літературознавцями), які наводять власні враження й оцінку прочитаного. Відзначено, що поєднання різних видів навчальної діяльності у підручнику дає можливість учням освоїти «технології» роботи з текстом, а вчитель отримує у своє користування чудовий дидактичний матеріал, який допомагає йому організувати учнівське читання на уроці й самостійно.

Використання підручника у навчальному процесі дало можливість вчителям по-новому осмислити його функції в контексті нового Державного стандарту. У ході обговорення результатів експерименту вчителі зазначали, що потрібно переглянути інформаційну функцію підручника: не пропонувати предметну інформацію в готовому вигляді, а вчити шукати інформацію, оцінювати її достовірність, присвоювати, переводячи в статус знання. Це означає, що сучасна навчальна книга має бути інструментальною, а не інформаційною; через завдання, різні читацькі стратегії допомагати учням засвоювати тексти на художньому та когнітивному рівнях. Інакше кажучи, підручник з літератури покликаний створювати педагогічні умови розвитку читацької самостійності учнів, формування їх як грамотних, компетентних читачів.

Використані джерела:

- Горобченко І. В., Снегірьова В. В., Каєнко О. В., Бушакова О. В. (2024). Зарубіжна література. 7 клас. Видавничий дім «Освіта», м. Київ, Україна. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740473>
- Державний стандарт базової середньої освіти. (2020). Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannyaderzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
- Діяльнісний підхід у школі (2019). Біла книга. https://cms.learningthroughplay.com/media/dx1copjh/ltf-at-school_ukranian_version.pdf
- Learning in the digital age (2014) Report of the seminar of the European Network of Education Councils. Athens. <https://eunec.eu/sites/www.eunec.eu/files/event/attachments/report.pdf>
- Лиховид І. (2024). Читацька грамотність vs вміння читати: із чим насправді мають труднощі українські підлітки та як цьому зарадити. Нова українська школа. <https://nus.org.ua/articles/chytatska-gramotnist-vs-vminnya-chytaty-iz-chym-naspravdi-mayut-trudnoshhi-ukrayinski-pidlitky-ta-yak-tsomu-zaradyty/>
- Симакова Л. А. (2014). К проблеме мотивационной обеспеченности преподавания литературы в основной школе. Всесвітня література в сучасній школі. 2014. № 5. С. 8–10.
- Снегірьова В. В., Бушакова О. В., Горобченко І. В., Каєнко О. В. (2023). Модельна програма «Зарубіжна література. 7-9 класи». <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735726/>
- Снегірьова В. В. (2021). Мотивація читацької діяльності учнів у підручниках мовно-літературної галузі. Навчання української мови та мов національних меншин учнів закладів загальної середньої освіти в контексті компетентнісного підходу. Збірник тез Всеукраїнської

наукової конференції (21 квітня 2021 р.). м. Київ. Педагогічна думка. С. 86-88. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725029/>

Соколова Н. О. (2013). Мотиваційний аспект навчальної діяльності учнів. Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки : збірник наукових праць. Харків : ХНПУ. Вип. 6. С. 108–115.

Kurt W. Fischer (2009). *Mind, Brain, and Education: Building a Scientific Groundwork for Learning and Teaching*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1751-228X.2008.01048.x>

References

Gorobchenko I. V., Sniehirova V.V., Kaenko O.V., Bushakova O.V. (2024). Foreign literature. 7th grade Vidavnychy house “Osvita”, Kiev, Ukraine. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/740473>

State standard of basic secondary education. (2020). Resolution to the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 30, 2020. No. 898. <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitanniyaderzhavnihi-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>

Dietary approach at school (2019). White book. https://cms.learningthroughplay.com/media/dx1copjh/ltp-at-school_ukranian_version.pdf

Learning in the digital age (2014) Report of the seminar of the European Network of Education Councils. Athens. <https://eunec.eu/sites/www.eunec.eu/files/event/attachments/report.pdf>

Likhavid I. (2024). Reading literacy vs reading memory: why the difficulties of Ukrainian literature really lie and how to infect someone. New Ukrainian school. <https://nus.org.ua/articles/chytatska-gramotnist-vs-vminnya-chytaty-iz-chym-naspravdi-mayut-trudnoshhi-ukrayinski-pidlitky-ta-yak-tsomu-zaradyty/>

Simakova L. A. (2014). On the problem of motivational support for teaching literature in primary schools. World literature in a modern school. 2014. No. 5. pp. 8–10.

Sniehirova V.V., Bushakova O.V., Gorobchenko I. V., Kaenko O. V. (2023). Model program “Foreign Literature. 7-9 class.” <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735726/>

Sniehirova V.V. (2021). Motivation of students' reading activity in language and literature textbooks. Teaching the Ukrainian language and languages of national minorities to students of general secondary education institutions in the context of the competence approach. Collection of theses of the All-Ukrainian Scientific Conference (April 21, 2021). Kyiv. Pedagogical thought. P. 86-88. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725029/>

Sokolova N. O. (2013). Motivational aspect of the initial activity of students. Theory and methodology of learning: problems and research: a collection of scientific works. Kharkiv: KhNPU. VIP. 6. pp. 108–115.

Kurt W. Fischer (2009). *Mind, Brain, and Education: Building a Scientific Groundwork for Learning and Teaching*. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/j.1751-228X.2008.01048.x>

Valentina Sniehirova, Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of National Minorities Languages and Foreign Literature Teaching of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

READING WITH COMPREHENSION IN LITERATURE LESSONS: MOTIVATION, ORGANIZATION, RESULT

The article substantiates the content and structure of reading activities in literature lessons, analyzes the results of the piloting of the new textbook “Foreign Literature. 7th grade”, created as part of the “Quality of Education” project of NUS.

The problem of reading, organizing and supporting the reading activity of schoolchildren in the information society is quite acute. The study of psychological-pedagogical and methodical sources, as well as school teaching practice, made it possible to determine the criteria of reading comprehension as a subject skill in literature. This is motivational (the presence of a personal attitude to reading, the formation of the need for reading; reader independence); cognitive (the presence of a reader’s perspective; a full perception of an artistic text; a certain baggage of literary concepts about an artistic work and its components, about works of various genres; about the peculiarities of artistic expression); operational (ability to analyze and systematize the received information and operate on it; ability for educational cooperation).

Textbook “Foreign literature. 7th grade” (Horobchenko et al., 2024) fully reproduces the structure of the educational process; it can also be used as a teacher’s guide. The methodological apparatus of the textbook is a complete system that takes into account the natural course of the process of perceiving an artistic work and the age-related psychological features of its assimilation by students. The questions and tasks proposed in the textbook lead the reader “following the author”, from a direct, emotional perception of the work to an in-depth, intellectual one, creating favorable conditions for its comprehension through interested reading and re-reading, gaining experience of immersion in the artistic text, forming the skills of analysis and interpretation.

The pilot teachers noted the novelty of the author’s approach in organizing educational (reading) activities in the textbook based on student requests. This approach strengthens motivation, develops the ability to choose books for independent reading, and promotes communication with peers.

The structuring of the educational material and the system of questions and tasks accompanying the text were also positively evaluated. It is noted that the combination of various types of educational activities in the textbook gives students the opportunity to master the “technologies” of working with the text, and the teacher receives for his/her use excellent didactic material that helps organize reading by students in class and independently.

Keywords: text, work of art, reading comprehension, reading activity, motivation.